

Lamár Erzsébet

Bevezetés a szubjektivitás filozófiájába

6. Lét és egzisztencia. (Heidegger)
6. 3. A kézhezálló és a kéznéllevő.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

6. 3. Lét és egzisztencia. (Heidegger) A kézhezálló és a kéznéllevő.

A szemelvények az alábbi kötetből származnak:

Heidegger, Martin: *Lét és idő*. (Ford. Vajda Mihály et al.) Osiris, Bp., 2019. (LI)

*

„A világhoz fűződő kapcsolat felvétele csakis azért lehetséges, mert a jelenvalólét, amint van, világban-benne-lét. Ez a létszerkezet nem azért jön létre, hogy a jelenvalólét-jellegű létezőn kívül még másik létező is kéznél van, amellyel összetalálkozik. Ez a másik létező csak annyiban tud a jelenvalólét-»tel« »összetalálkozni«, amennyiben egyáltalán képes egy *világ* belül önmagából megmutatkozni.” (LI 12. §)

A Dasein világban-benne-léte, mint eredendően megértő viszonyulás, lényegét tekintve **gond [Sorge/cura], mely egyrészt a dolgokkal való foglalatoskodás, tevés-vevés [**Besorgen/gondoskodás**], másrészt a többi emberrel való eleve adott együtt-lét, egymás-számára való lét [**Fürsorge/gond(-)ozás**].** Utóbbi viszonyban nyilvánul meg a gond valódi értelme: ti. **a létezésnek mint gondnak a felismerése a Másik jelenvalólétének, mint az enyémhez hasonló, lényegileg viszonzszerű, azaz problematikus létnek a megértése révén.** Ez utóbbi azonban még nem jelent autentikus létezést, ugyanis másokkal való együttlétében az ember nem önmaga, hanem Akárki [das Man], akinek lényege éppen az ebben az együttes-ittlétben való feloldódás. A jelenvalólét interszubjektivitásának problémáját a következő leckében tárgyaljuk, most vizsgáljuk meg közelebbről a Dasein dologi létezőkhöz való viszonyát.

Emléktábla Heidegger
szülőházán (Meßkirch,
Németország)

Ittlétünk mint világban-benne-lét tehát a gond struktúrájával bír, a gondoskodásban és gondozásban már mindig lényegileg **személyes itt-lét [Da-sein]**, melyet a létezőkhöz való viszonyulás és/vagy a velük való foglalatосkodás határoz meg.

A **dologi** (tehát nem jelenvalólét-szerű) létezők kétféleképpen: **kézhezálló** vagy **kéznéllevő** módon adódhatnak számunkra. Az előbbieket az **eszköz-jellegű létezők**, azok, amelyekkel valami dolgunk van, melyekkel mindennapi életünk során teszünk-veszünk. A kéznéllevő létezők ezzel szemben **nem eszköz-jellegű**en adódnak számunkra, ezek csak megvannak: hozzáférhetőek a számunkra, de nincs dolgunk velük: kéznél vannak, de nem állnak kézhez. A **kéznéllevő azonban adott esetben kézhezállóvá válhat**: egy kő például mindaddig csak kéznéllevő, amíg fel nem emeljük, hogy elhajítsuk – attól kezdve ugyanis eszköz-jellegre tesz szert.

A kéznéllevőhöz, illetve a kézhezállóhoz értelemszerűen más-más módon viszonyul a Dasein. A kéznéllevővel való találkozás a dolognál való **elidőzés, „ott-tartózkodás”, odapillantás**, melyben azonban tartózkodom a **dologgal való foglalatосkodástól**. A kéznéllevőt felfogjuk valamiként, azaz meghatározzuk, kimondjuk és emlékezetünkben tartjuk, ezen folyamat során azonban a jelenvalólét nem úgy van

a dolgoknál, hogy azzal egyszersmind önmagán kívülre kerülne: a jelenvalólét világban-lété mint eredendően létmegértő viszony olyan kintléletet jelent, mely megmarad a jelenvalólét legsajátabb létének. Az egzisztenciális benne-lét azt jelenti, hogy a jelenvalólét a kívülségben, tehát a dolgokra való odapillantásban is önmagát ismeri meg mint világban-benne-létet. A Dasein saját itt-jét az ott-ból, a dolgokhoz való odafordulás során felmért világon mint értelemegészen belül határozza meg.

Azokkal a létezőkkel azonban, melyekkel dolgunk van, melyekkel foglalatostkodunk, nem az értelemegészenk ebben a tágasságában, **hanem legközelebbi, ti. környező-világunkban találkozunk, kézhezállóként.** A kézhezállóval való foglalatostkodás, a gondoskodás során a dolog eszközként kerül utunkba, tehát már a konkrét használat előtt is valamilyen módon eszköz-szerűen van. Ez azt jelenti, hogy **az eszköz lényege szerint az, ami, tehát valamire-való [Um-zu], amely így tehát mindig csak más dolgokhoz való viszonyában, annak révén mutatkozik meg eszközként.** Az eszköz már létében utal magán kívül valami másra, pl. a toll az írásra, a papírra, a levélre stb. Az eszköz kézhezállósága tehát nem a konkrét használatban jön létre, hanem azt megelőzően, magánvalóan van. A vele való foglalatostkodás során tehát **lenni engedem, elő-állítom az eszközt a maga eleve meglévő valamire-valóságában (ti. mint művet), és ezzel egyszersmind felfedem azt az utaláségszt,** amelyben a dolog kézhezállón az utamba került.

„A tiszta kéznéllevőség megmutatkozik az eszközön, de csak azért, hogy azután újból visszahúzódják a gondoskodás tárgyának, tehát az újra használatba vettnek a kézhezállóságába. [...] Amire a gondoskodás rá sem hederíthet, amire »nincs ideje«, az a nem-idevalónak, az elintézetlennek a módján nem-kézhezálló. (...) Ezzel a makrancossággal új módon jelentkezik a kézhezálló kéznéllevősége, mint annak a léte, ami még ott hever, és elintézésért kiált.” (LI 16. §)

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a kéznéllevőre való odapillantás teoretikus, míg a kézhezállóhoz *körültekintő* módon viszonyulunk, mely már eleve felméri az utaláségszt, a valamire-valóságot, tehát lényegileg praktikus viszony.

A lecke végén vizsgáljuk meg a kézhezállóban már eleve benne rejlő **utalás** fenomenjét. Ami utal valamire, azt jelnek nevezhetjük, de a jel mint kézhezálló, mint eszköz nem pusztán formálisan vonatkozik egy/több másik dologra, hanem utal azokra. Ontológiai értelemben az utalás fenomenje szolgál a jel alapjául, vagyis ez konstituálja az eszközt mint eszközt. Így tehát a kézhezálló az utalás révén az, ami, ezáltal van rendeltetése, így a kézhezállóval való foglalatosság során ezt a rendeltetést engedjük lenni: lenni hagyjuk a dolgot „ahogyan van és amire van” (i. m. 102.). A világban-benne-lét tehát valóban *eredendő* létmegértést jelent, melynek során a Lét Igazságként tárja fel magát a jelenvalólét számára.

Ellenőrző kérdések:

1. Mit jelent az, hogy a jelenvalólét gond? Mi a különbség gondoskodás és gondozás között?
2. Mit ért Heidegger kézhezálló, illetve kéznéllevő létező alatt? Milyen szerepet játszanak ezek a Dasein eredendő létmegértésében?